

WIADOMOŚCI GEOGRAFICZNE

Miesięcznik poświęcony przeglądowi spraw geograficznych w Polsce i zagranicą.

(REVUE MENSUELLE DE GÉOGRAPHIE)

Wydawnictwo Krakowskiego Oddziału
Polskiego Towarzystwa Geograficznego

Redaktor:

Prof. Uniw. Dr. Ludomir Sawicki, Kraków-Dębniki, Barska 41

Wychodzi z początkiem każdego miesiąca z wyjątkiem sierpnia i września.

Wydane z zasiłkiem Wydziału Nauki Ministerstwa W. R. i O. P.

Kraków, Luty 1923 r.

I. Sprawy Krakowskiego Oddziału Pol. Tow. Geogr. (*Actes de Succursale Cracovienne de la Société Polonaise de Géographique*).

a) Posiedzenia Wydziału. Na posiedzeniu Zarządu w d. 17. I. 1923 r. upoważniono p. Dr. St. Niemcównę do zawiązania Sekcji Pedagogicznej Kr. Oddz. P. T. G. i postanowiono zaprosić ją do zwołania zebrania organizacyjnego nowej Sekcji oraz przedłożenia Zarządowi jej regulaminu. Na czas wyjazdu prof. Sawickiego do Sjamu, powierzono obowiązki sekretarza prof. Smoleńskiemu. Postanowiono subwencjonować zeszyt I. Wiadomości Geograficznych kwotą 30.000 Mk. w zamian za obniżenie ceny sprzedaży dla członków Kr. Odd. P. T. G. o 100 Mk. Wreszcie przyjęto dalszych 75 nowych członków.

b) Zebrania publiczne. *Styczniowe zwyczajne zebranie publiczne* (3. I. 1923 r.). Prof. Uniw. Jag. Dr. Tad. Kowalski omówił „Skład etniczny świata muzułmańskiego”. Prelegent — znany orjentalista — nie tylko zapoznał słuchaczy z dzisiejszym stanem rzeczy, ale dając szkic historycznego rozwoju, uczynił go zrozumiałym i równocześnie zaznaczył rolę, którą poszczególne ludy, wchodzące kolejno w skład świata muzułmańskiego, w zespole tym odegrały, wnosząc w nich nowe wartości rasowe i kulturalne.

Styczniowe nadzwyczajne zebranie publiczne (10. I. 1923 r.). Prof. Henryk Arctowski, znakomity uczony, którego nazwisko zapisało się niezatartymi głoskami w dziejach odkryć polarnych, przedstawił przebieg i wyniki słynnej wyprawy antarktycznej statku „Belgica“, której był naukowym kierownikiem. Niezmiernie interesujący odczyt zaznajomił audytorjum z głównymi zadaniami ekspedycji, z warunkami — nieraz pełnymi niebezpieczeństw — z jakimi walczyć musiała u brzegów lodowej pustyni szóstego kontynentu, z metodami badań oceanograficznych i meteorologicznych. Ilustracje stanowiły oryginalne zdjęcia, dokonane w czasie wyprawy. Tłumny napływ publiczności (znaczna część przybyłych

nie znalazła już miejsca na sali) oraz serdeczne owacje zgótowane mowcy przez audytorjum były wyrazem zainteresowania odczytem i wdzięcznego hołdu dla uczonego prelegenta i jego zasług dla wiedzy.

c) Zebrania fachowe. *I. Zebranie fachowe* (10. I. 23). W części pierwszej prof. Dr. Sawicki przedstawił przebieg ekspedycji angielskiej na M. Everest; w drugiej natomiast prof. dr. Smoleński omawiał warunki epigenezy i t. z. „ekshumacji“ dolin w zależności od struktury oraz wzajemnego stosunku działalności erozyjnej i denudacyjnej. W dyskusji zabierali głos prof. Sawicki i prof. Nowak.

II. Zebranie fachowe (24. I. 23) poświęcone było wspomnieniom o wyprawie Rogozińskiego do Afryki. W żywych słowach rzucił Dr. A. Beaupré genezę, znaczenie i efekt czynu Rogozińskiego na tło ówczesnego światowego życia politycznego. Wykazał zaś idealizm Rogozińskiego.

W dyskusji, którą zagał prof. Sawicki, proponując naukowe zajęcie się historją przedstawionych dwóch wypraw — zabrał głos p. T. Dybowski i zaznaczył, że Rogoziński był jednym z twórców powstałego w Krakowie, w czasie jego życia i działalności Tow. Geogr. — które zresztą nie długo istniało.

Zebranie zamknięto wezwaniem Zarządu do zainicjowania naukowego opracowania ekspedycji Rogozińskiego.

II. Ruch geograficzny w świecie i w Polsce.

(Mouvement Geographique dans le monde et chez nous).

I. Personalja (*Renseignements personnelles*).

Nominacje: Goetel Walery, zwyczajnym prof. Akad. Górniczej w Krakowie.

Ficker H., prof. na Uniwersytecie w Grazu, powołany do Berlina na stanowisko dyrektora instytutu meteorologicznego w miejsce G. Hellmanna.

Sapper St., prof. z Würzburga, powołany na katedrę geogr. do Wrocławia na miejsce W. Voltza.

Smoleński Jerzy, prof. geogr. fiz. objął w zastępstwie kierownictwo Instytutu Geogr. U. J. — z powodu wyjazdu dyrektora prof. Sawickiego.

Zwolnienia: Hellmann G. dyrektor Instytutu Meteorolog. i prof. Uniwersytetu w Berlinie ustąpił.

Zmarli: Bianchi Andrea, 7 maja 1922, dyrektor meteorologicznego obserwatorium w Chiavasi.

Karge T., dyrektor Seminarjum orjentalnego w Münster, i zwycz. profesor znawstwa chrześc. wschodu.

Renzel H., doc. geologii na Uniwersytecie w Chrystyanji.

Miller Emile, 3 sierpnia 1922, profesor geografji na Uniwersytecie w Montreal.

Salisbury S. Rollis, 15 sierpnia 1922, profesor geologii i geografji na Uniwersytecie w Chicago — wydawca pisma fachowego „Journal of Geology“.

Stopień doktora filozofii w zakresie geografji na uniwersytecie w Krakowie uzyskał dnia 15. I. 1923, p. Gadowski Adam, asystent Inst. Geogr. U. J., składając pracę „O zlodzeniu doliny Białki w Tatrach“.

Nagrody: p. Kazimierz Moszyński, uzyskał nagrodę Tow. Nauk. Warsz. z fundacji im. ś. p. Eustachego Dobieskiego, za pracę p. t. „Uwagi o terminologii topograficznej i fizjograficznej“.

II. Wykłady i odczyty 1922/23 (c. d.) (*Conférences*).

Paryż. Enseignement des lettres dans les établissements publics d'enseignement supérieur de Paris (1922—1923) Géographie.

Géographie générale, Demangeon, Conférence d'initiation géographique.

Géographie physique, de Martone, Géographie physique générale: climat, hydrographie. Gentil, Géodynamique interne (1-er semestre). Dongier, Climatologie.

Géographie humaine, Brunhes, Les principaux problèmes de la géographie politique (discussions critiques). Gallois, L'Extrême-Orient et le Pacifique. Massignon, Inventaire statistique des pays musulmans. Verneau, Étude des races nègres (2-e semestre).

Géographie commerciale et industrielle, Hauser, Géographie de la production.

Géographie coloniale, Nogaro, Les grands problèmes coloniaux dans leurs rapports avec le développement économique de la métropole. Gruvel, Industrie des pêches au Maroc et en Indo-Chine.

Cartographie, Gallois, Exercices cartographiques; notions de cartographie.

Géographie régionale, *Europe*, Demangeon, L'Europe du Nord-Ouest. Gallois, France; pays baltiques (1-er semestre). De Martonne, La France. L. Bertrand, Histoire de la formation des grandes régions françaises (1-er semestre).

Pernot, Description de la Grèce (avec projections).

Afrique, Bernard, Questions de géographie africaine et exercices pratiques. Gentil, L'Afrique du Nord (2-semester). Brunhes, Le Maroc. Bernard, L'Algérie, le pays, les habitants, les productions. Demontès, L'agriculture algérienne, son évolution, ses caractères. Principaux produits du sol. Delafosse, Origines, histoire et état actuel des civilisations du Soudan. Cohen, Notions sur l'Abyssinie.

Asie, Ravaisse, Géographie des pays de langue arabe en Asie. Ravaisse, Géographie de l'empire ottoman. Cabaton, Géographie, histoire, mœurs, etc., des peuples de race malaise.

Océanie, Gallois, Australie, Nouvelle-Zélande, Océanie (2-e semestre).

Warszawa — Wolna Wszechnica. Lenciewicz, Geografja regionalna (wybrane rozdziały z geogr. Azji i Europy). Ma-

kowski, Paleontologia kręgowców, Ćwiczenia z paleontologii, Geografia historyczna. Kołodziejczyk, Geografia roślin. Ptaszycki, Gleboznawstwo geograficzne, jako uzupełnienie do geogr. roślin. Krossowski, Astronomia gwiazd stałych, Zasady mechaniki nieba. Stołyhwo, Antropologia, Seminarjum z antropologii. Poniatowski, Etnografia Azji, Afryki i Europy, Lud polski (zarys etnograficzny). Loth, Geografia polityczna.

Wyższa szkoła handlowa. Sujkowski, Geografia ekonomiczna ogólna, Proseminarjum geogr. ekonomicznej ogólnej, Geografia ekonomiczna szczegółowa, Seminarjum geografii ekonomicznej szczegółowej. Loth, Geografia ekonomiczna ziem polskich, Seminarjum geografii ekonomicznej ziem Polskich. Ossendowski, Geografia ekonomiczna Wschodu, Seminarjum geografii ekonomicznej Wschodu.

Politechnika. Woyno, Geologia i petrografia, Mineralogia i petrografia, Ćwiczenia. Lencewicz, Geografia Ziemi Polskich.

Wyższa szkoła gospodarstwa wiejskiego. Sioma, Mineralogia i geologia, Ćwiczenia. Marcichowski, Geodezja, Ćwiczenia.

Przy Państwowym Instytucie Pedagogicznym fungowało *Studjum geograficzne* — skończone 1. II. b. r. — Uruchomione zostało ono 1. II. 1920 dla nauczycielstwa czynnego nie posiadającego pełnych kwalifikacji. Program przewidywał po wysłuchaniu egzamin z każdego przedmiotu. Jakkolwiek kurs ten nie ma podobno być już powtórzonym — z obowiązku kronikarskiego podajemy spis wykładanych przedmiotów:

Lencewicz, Kartografia z ćwiczeniami, Geografia fizyczna z ćwiczeniami (Morfologia i hydrografia). Lewiński, Geologia dynamiczna i historyczna. Krassowski, Astronomia opisowa. Krzywicki, Antropologia, Etnografia, Seminarjum etnograficzne, Dzieje kultury. Frankowski, Ludoznawstwo Polski. Sioma, Meteorologia, Ćwiczenia meteorolog. i obserwacje na stacji meteorolog. Czerwiński, Fito- i zoogeografia. Sujkowski, Geografia ekonomiczna ogólna, Geografia ekonomiczna szczegółowa, Seminarjum geogr. ekonomicznej. Loth, Geografia ekonomiczna Polski, Geografia polityczna, Historia odkryć geograficznych. Sosnowski, Geografia Polski, Ćwiczenia. Richter, Historia Geografii. Gumpłowicz, Geografia opisowa, Geografia historyczna.

Towarzystwo Naukowe Warszawskie. 29 listopada 1922 r., M. Handelsmann, Feodalizm i feodalizacja.

Instytut Nauk Antropologicznych T-wa Nauk. Warsz. 24. I. 23 Jan Mydlarski — przedstawił sprawozdanie tymczasowe z prac nad zdjęciem antropologicznym Polski.

Państwowy Instytut Geologiczny. 6. II. 22. St. Małkowski, Sprawozdanie z badań bazaltów z okolic Berestwoca, Podłużnego i Policy. St. Małkowski, O kaolinach Wołyńskich. Radziszewski, Sprawozdanie z badań skał głębinowych płyty kryształicznej Wołyńskiej.

Polskie Towarzystwo Geograficzne. 9 lutego Walne Zebranie (Nowy Świat 72/II) z następującym porządkiem dziennym:

1. Odczytanie i przyjęcie protokołu z ostatniego Walnego Zebrania. 2. Sprawozdanie z działalności Towarzystwa, a) sprawozdanie z działalności sekretarza, b) sprawozdanie z działalności skarbnika. 3. Sprawozdanie i wnioski Komisji rewizyjnej. 4. Rozpatrzenie i zatwierdzenie budżetu na r. 1923. 5. Wybór członków Zarządu, Komisji rewizyjnej, Sądu. 6. Wniosek Zarządu w sprawie powołania na członków honorowych pp. Benedykta Dybowskiego i Henryka Arctowskiego. 7. Wniosek Zarządu w sprawie podwyższenia składki członkowskiej. 8. Wnioski członków. 9. Odczyt Dra Jerzego Lotha: Państwo Polskie w oświeceniu Geografii Politycznej. — 2 marca 1923 — 57 posiedzenie, p. Klejnot-Turski, Polskie słownictwo morskie, 6 marca 1923 — 58 posiedzenie, p. Bol. Olszewicz, Sprawozdanie z bieżącej literatury.

Odczyty w mieście. 22. I. 23 wygłosił prof. Ossendowski, znany uczony i badacz krajów azjatyckich, odczyt w sali Tow. higienicznego p. t. „Echa tajemniczego Tybetu“. Prof. Ossendowski wykladał przed wojną na politechnice petersburskiej: przed prześladowaniami bolszewików uciekając, schronił się na Syberji — skąd przeprowadził wyprawę w głąb Azji — badając Mongolję, Chiny, Tybet i Japonję.

Wyniki podróży swej przedstawił badacz na konferencji amerykańskiej w sprawach azjatyckich w Waszyngtonie — gdzie też nakładem firmy Dutton & Comp. wydał dzieło p. t. „Beasts, Mea and Gogs“.

12, 19 i 26 stycznia 1923 wygłosił prof. Trojanowski 3 odczyty ilustrowane przeźroczami „O starej Warszawie“. Treścią wykładów była historia Warszawy oraz ocena jej zabytków historycznych i artystycznych, nagromadzonych w kościołach, w zamku królewskim, w Wilanowie i w Łazienkach.

Kraków — Dydaktykę geografji na Studium pedagog. U. J. prowadzi prof. Smoleński J. W bieżącym trimesztrze przedyskutowano następujące tematy: 1. z zakresu metodyki: Piaskownica i inne pomoce geogr. naukowe. 2. Z zakresu geogr. metemat.: Ruch wirowy i postępowy ziemi, Pory roku. 3. Z zakresu kartografji: Wprowadzenie w mapę — na podstawie znajomości planu, 4. Z zakresu geografji fizycznej: Metody przyswojenia dzieciom zasadniczych pojęć hydrograficznych. 5. Z zakresu geografji opisowej: Lekcja wzorowa na temat: Indie Zagangesowe. Zebrania dyskusyjne odbywają się dwa razy w tygodniu.

Koło Geogr. Słuchaczy Uniwersytetu Jag. Praca samokształceniowa prowadzoną była nadal z nasileniem niezmiennem. Odbyły się odczyty na następujące tematy: 11 stycznia kol. kpt. Kempski, Hygiena wycieczek — specjalnie wysokogórskich. 18 stycznia kol. J. Słomkówna, Tarnobrzeg (Antropogeogr. warunki rozwoju). 25 stycznia kol. Dr Mrazkówna i kol. Wł. Kubiłowicz, Sprawozdanie z postępu prac nad osadnictwem Babiej Góry. — Dalszy program przewiduje do połowy marca posiedzenia naukowe, w marcu zaś rozpoczyna się już sezon wycieczkowy. — Pierwsza wycieczka z początkiem marca ma być skier-

rowaną w Tatry, do doliny Chochołowskiej, celem obserwowania form śniegu.

Uniwersytet Ludowy im. Adama Mickiewicza. Dwa odczyty na przedmieściach p. Wł. Kubijowicza p. t. „Węgiel w gospodarce światowej“.

Lublin. Dzięki zrozumieniu ze strony Rady szkolnej — która w r. 1920 zorganizowała dwa niższe kursy mieszane dla nauczycielstwa szkół powszechnych — zaś w r. 1921 pół roczny, specjalny kurs geografii, prowadzony przez utalentowanego pedagoga p. Moreckiego, rozporządza dziś każda szkoła powszechna conajmniej dwiema fachowymi siłami. W rezultacie życie geograficzne w mieście wzrosło.

W seminarjum męskiem zawiązało się Kółko Krajoznawcze im. Aleksandra Janowskiego. W żeńskim natomiast im. Wincetego Pola. Powstało również kilka kół w prywatnych gimnazjach żeńskich. Zauważyć jednak należy stosunkowo małe zrozumienie ze strony młodzieży, objawiające się w zanikaniu żywotności Koła po usunięciu się organizatora.

Z przykrością notujemy fakt stanu apatii tamtejszego Tow. Krajoznawczego.

Gdańsk. Na technice w półroczu zimowym 1922/3 wykladał prof. v. Bockelmann, *Die Vereinigten Staate v. Amerika und ihre wirtschaftliche Entwicklung, Japan und China, ihre weltwirtschaftliche Stellung, Wirtschaftsgeographie von Polen.*

V. Towarzystwa i nowe czasopisma (*Sociétés savantes et revues nouvelles*).

Lwów. Polski Przegląd Kartograficzny, Lwów-Warszawa. Styczeń 1923, Nr. 1, kwartalnik pod redakcją prof. E. Romera str. 48.

Do ostatnich lat przed odbudowaniem państwa polskiego kartografia polska przedstawiała się tak niedołącznie, że wydawanie polskiego przeglądu kartograficznego „dla swoich i obcych“ byłoby wówczas chyba świadectwem naszego na tem polu ubóstwa.

Ówczesne mapy polskie produkcji miejscowej bynajmniej nie świadczyły pochlebnie o stanie polskiej kartografii, mapy zaś obce ziem polskich, wydawane przez rządy państw zaborczych, zepsute były fałszywą nomenklaturą topologiczną „urzędowych“ źródeł.

Obecnie z budową państwa polskiego powstaje także kartografia polska: urzędowa, dzięki pracom Instytutu Wojsk.-geograficznego w Warszawie — oraz naukowa i szkolna, uprawiana między innymi przede wszystkim przez jednostkę pełną talentu, zapału i inicjatywy: prof. E. Romer jest twórcą nie tylko znakomitych wydawnictw naukowych i szkolnych z zakresu kartografii, ale i założycielem poważnie postawionego zakładu kartograficznego „Atlas“ we Lwowie, ostatnio zaś wystąpił jako redaktor „Polskiego Przeglądu Kartograficznego“. — Kwartalnik ten, którego program pierwszy zeszyt „wiernie demonstruje“,

zawierać ma głównie oceny prac kartografów polskich i obcych, do Polski odnoszących się, bibliografię kartograficzną oraz krótkie artykuły aktualne. Zeszyt pierwszy mieści 77 recenzji map, wydanych od r. 1920, w bibliografii zaś spis polskich przedruków map topograficznych (Wojsk. Inst. Geogr.) nadto wydawnictw czeskiego wojsk. instytutu geogr.

Z artykułiku pióra prof. E. Romera o stanie prac nad mapą Polski 1:100000 dowiaduje się czytelnik, że w ciągu lat 1920 i 1921 wydał Inst. Wojsk.-Geogr. 271 sekcji map specjalnych, obejmujących cały obszar zachodniej, północnej i znaczną część wschodniej Polski. S. K.

Gdańsk. 22 marca 1922 powstał przy Towarzystwie przyrodniczym Oddział fachowy dla geografii i geologii; na przewodniczącego powołano prof. Bockelmanna.

VI. Zakłady naukowe i instytuty (*Instituts scientifiques*).

W związku z badaniami duńskich bjologów (Mortensen i Jansen) prowadzonymi w okolicy wyspy Kei — gdzie odkryto nowe, nieznane formy — powstał projekt założenia na wzmiankowanej wyspie stacji bjologicznej.

Rząd duński wysłał rzeczoznawcę do Grenlandji (sierpień 1922) celem zbadania możliwości założenia stacji meteorologicznej w południowej części kraju.

W Gothaburgu zamierzono otworzyć Instytut meteorologiczny.

W Sordankyla w płnc. Finlandji powstało na wniosek prof. Melandera nowe Obserwatorium magnetyczne.

Z początkiem 1921 r. uruchomiono pod kierownictwem prof. Kalinowskiego Obserwatorium magnetyczne w miejscowości Świder na pld.-wschód od Warszawy.

W kwietniu bieżącego roku zostanie uruchomiona stacja morska polska na Helu, pod kierownictwem prof. Jakubowskiego z Poznania. Zostaje ona otwartą ze zwłoką, spowodowaną śmiercią pierwotnego organizatora ś. p. Kiernika Eugenjusza prof. Uniwersytetu Warszawskiego.

Londyn. Tutejszemu Międzynarodowemu Komitetowi Meteorologicznemu zaproponował Narodowy Urząd Meteorologiczny francuski założenie stałej stacji meteorolog. na Atlantyku. Zadaniem tej stacji byłoby gromadzenie obserwacji zbieranych i czynionych na okrętach — oraz wydawanie orzeczeń o stanie pogody. Wyposażona w telegraf bez drutu, stacja pozostawałaby w ciągłym kontakcie z Europą.

VII. Zjazdy (*Congrès*).

Warszawa. Staraniem Zarządu Warszawskiego Oddziału P. T. G. odbędzie się w kwietniu b. r. w Warszawie Zjazd badaczy dyluwjum. Program zjazdu obejmuje referaty na niżej podane tematy:

1. Powierzchnia poddyluwjalna Polski. 2. Ilość epok lodow-

cowych i ich wiek. 3. Recesja ostatniego lądolodu. 4. Stosunek i relacja moren krańcowych. 5. Stosunek lądolodu północnego do Karpat. 6. Sprawa jezior, zastoisk i torfów. 7. Morfologia polodowcowa. 8. Wędrówka szaty roślinnej i fauny. 9. Wędrówka człowieka w związku ze zlodowaceniem.

Hannover. Zorganizowany przez Instytut Zagraniczny Wszechnicy Technicznej odbył się „Tydzień Północny”. Wygłoszono w czasie jego trwania cykl wykładów o krajach północnych i ich stosunku do Niemiec.

Chemnitz. Na walnem zebraniu saskiego Tow. Filologicznego wygłoszono dwa referaty na tematy geograficzne. Dr. Marse, Völkerkunde im Geographieunterricht. Dr. Fritzsche, Staatsbürgerkunde im Erdkundenunterricht.

Kilonja. Prof. Thienemann, dyrektor Instytutu hydrobiologicznego w Plon i prof. Neumann, dyrektor szwedzkiej stacji biologicznej w Amboda zorganizowali Międzynarodowy Zjazd limnologów w dniach 2—6 sierpnia u. r. Polską naukę reprezentował na Zjeździe Dr. Lityński, dyrektor stacji hydrobiologicznej na Wigrach. — Sprawozdanie ze zjazdu ogłosił Dr. Lityński w „Rybaku Polskim” Nr. 22.

Na zjeździe załatwiono następujące sprawy: 1. Utworzono międzynarodowy związek limnologów. Wstąpiło doń 22 narodowości z wyjątkiem Francji i Belgji. 2. Wybrano radę międzynarodową w składzie 25 członków. 3. Na stanowisko prezesa powołano prof. Thienemanna z Plon, na zastępcę prof. Zschokkego z Bazylei. 4. „Archiv für Hydrobiologie” — kwartalnik, wychodzący w Stuttgarcie, uznano za pismo Związku. 5. Określono wkładki członkowskie. — W części naukowej wzbudziły szczególne zainteresowanie referaty: prof. Neumanna, O klasyfikacji jezior szwedzkich, prof. Alma, który przedstawił wyniki własnych badań nad fauną mułową i prof. Thienemanna, O warunkach termicznych jezior dla siei (*Coregonus maraena*). — Zakończono zjazd ustaleniem terminu najbliższego zjazdu w r. 1923 w sierpniu w Bazylei. Wszelkich informacji w sprawach Związku udziela: Dr. Lityński A., Stacja Hydrobiologiczna na Wigrach, Suwałki.

Lipsk. W październiku 1922 odbyła się w Lipsku uroczystość z powodu 100-letniej rocznicy założenia Towarzystwa badaczy przyrody i lekarzy. Wygłoszono kilka odczytów na tematy geogr. Walter J., Forschrift u. Rücktritt d. Geologie, Sven Hedin, Das Hochland von Tibet, Endriss E., Über die Donauversicherungen, prof. Merz, Die allgemeine ozeanische Zirkulation, Scheu G., Die heutigen u. tertiären Riasküsten von Sardinien u. Korsika, Hellmann G., mówił o klimacie niemieckim (Geogr. Ztg. XII. 1922).

Paryż. W dniach 9—14 stycznia 1922 odbył się ostatni Kongres oceanograficzny. Postanowiono wydać listę osób interesujących się problemami morskimi. Zainteresowani winni się zgłaszać: prof. Jeubin, Paris, Instytut Oceanograficzny, 195 rue Saint-Jacques.

VIII. Ekspedycje (*Expéditions*).

Azja. W połowie lutego rusza z Polski wyprawa naukowa do Sjamu, w której biorą udział: Górczyński Władysław, dyrektor Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie i Sawicki Ludomir, prof. uniw., dyrektor Instytutu Geogr. U. J. w Krakowie. Podróż obliczona jest na 4 miesiące, odjazd z Antwerpji dnia 2. III. br. statkiem holenderskim „Jutlandja“.

Prof. Górczyński prowadził będzie badanie aktynometryczne, prof. Sawicki zajmie się zebraniem materiałów do antropogeogr. Sjamu.

IX. Wiadomości drobne (*Informations courantes*).

Ochrona bizonów. Jesteśmy świadkami prób czynionych przez światłe rządy w trosce o utrzymanie pierwotnego charakteru przyrody choć w części. I tak w Kanadzie w stanie Alberty, żyje ostatnie stado tak ongiś pospolitych w północnej Ameryce, bizonów. Dla ochrony ich przed wyniszczeniem postanowił rząd teren w okolicy fortu Smith, na którym stado to żyje, ogłosić za park narodowy i zamknąć dla osadnictwa. Rząd jest zdania, że tą drogą zdoła bizony ocalić.

Berlin, jak wykazuje ostatnie zestawienie statystyczne tamt. urzędu statyst. posiada obecnie 4,200.000 mieszk. Jest zatem po N. Yorku, Londynie, Paryżu i Szanghaju jednym z nielicznych miast świata, gdzie liczba ludności przekracza 4 miliony.

Regulacja Wisły powoli, ale postępuje. W ciągu roku zeszłego dokonano aerofotograficznego zdjęcia jej biegu w całej b. Kongresówce — ponadto zdjęto triangulacyjnie obszar pod Włocławkiem i Puławami (Technika i Przyroda I. 1923).

Kaolin odkryto w Pnolauha w Finlandji. Występuje w głębokości 4—6 m. w pokładzie o miąższości 10 m. — Zapas oceniany jest na pół miliona ton.

Zakład wodno-elekt. na Pomorzu. Podają o nim wiadomość „Rob. Publ. z r. 1921“. W powiecie świeckim na Pomorzu przez zamknięcie doliny Czarnej Wody przegrodą dług. 220 m., wysokości 14 m., zyskuje się siłę wodną 8 m³/sek. przy spadku 18 m. co pozwoli na uruchomienie 3 turbin po 1700 HP.

W Niemczech przedsięwzięto, w związku z wycieczkami geogr. pod kierunkiem H. Fischera, berlińskie Tow. Geogr. w czasie od 28 września do 5 października wycieczkę do Prus Wschodnich. Fachowe kierownictwo było w rękach prof. Friederichsena (Geogr. Anz. XII. 1922).

W Azji środkowej z wiosną r. 1922 powstało nowe autonomiczne państwo Urjanchai, na podstawie układu rosyjsko-mongolsko-chińskiego (Pettermanns Mitterl. Okt./Nov. 1922).

X. Literatura. (*Littérature*).

Literatura polska. (*Littérature polonaise*).

Polska. — Regionalne. (*Pologne, littérature régionale*).

Kozierowski St. ks., Najdawniejszy Poznań i jego okolica, w świetle nazw topograficznych i najstarszych źródeł, Warszawa, Arct 1922.

Wojnicz A. Dr., Łuck na Wołyniu, opis historyczno-fizjograficzny, Warszawa, Arct 1922.

Polska. — Fizjografia. (*Pologne. — Physiographie*).

Siemiradzki Józef prof. dr., Zalane skarby, „Przyroda i Technika” 1922, zeszyt 3.

Polska. — Ludność. (*Pologne. — Population*).

Grabowski E., Rozwój zaludnienia w Polsce w zestawieniu z innemi krajami według spisu z dn. 30 września 1921 r., Warszawa, Arct 1922.

Polska. — Życie gospodarcze. (*Pologne. — La vie économique*).

„Wiadomości statystyczne z zakresu statystyki gospodarczej b. dzielnicy pruskiej”. Redagowali: Dr. Rajmund Buławski i Stefan Koźlikowski. Wydawnictwo Minist. b. dzielnicy pruskiej, Poznań 1922. Recenzja i przegląd treści w „Mies. Statyst.” t. V, zeszyt 9 z r. 1922.

Jackowski Aleks., Życie gospodarcze Polski, Warszawa, Perzyński 1922.

Polska. — Komunikacje. (*Pologne. — Les voies de communication*).

Kubijowicz Włodz., Izochrony południowej Polski, Kraków 1923, Prace Instytutu Geogr. U. Jag. w Krakowie.

Skałka J., Wymiary kanału żeglugi, projektowanego z Zagłębia Węglowego śląsko-dąbrowskiego do Wisły koło Torunia z odgałęzieniami do Warszawy i Poznania, „Czasopismo Techniczne”, Lwów 1922, zeszyt 3—4 i 6.

Polska — Różne. (*Pologne. — Divers*).

Umiastowski R., Podstawy obrony państwa, W-wa 1922, 40.

Polska. — Kartografia. (*Pologne. — Cartographie*).

Romer Eug. prof. dr., Stan prac nad mapą Polski 1 : 100.000. The Map of Poland 1 : 100.000, Polski Przegląd kartograficzny 1923 Nr. 1 str. 3—8, Lwów-Warszawa.

Polskie podręczniki. (*Manuels polonais*).

Kargol Adolf i Dr. Weigt Herkulan, Geografia Polski dla szkół średnich, Warszawa-Kraków, Czernecki 1923.

Polska literatura o krajach obcych. (*Littérature polonaise des pays étrangers*)

Krzyżanowski W., Litwa kowieńska i jej kontakt gospodarczy z Europą Zach., „Przemysł i Handel“ 1922 zeszyt 22 str. 358.

Krzyżanowski W., Prusy Wschodnie i ich stosunek gospodarczy do Rzeszy, „Przemysł i Handel“ 1922 zeszyt 32-33 str. 492—494.

Polska w obcej literaturze.

Braun T., Die östlichen Grenzländer Norddeutschlands. Eine Landeskunde des Weichsellandes (Kongresspolens), Bonn und Leipzig 1921 str. VIII + 123.

Hölzer I., Die Witterung unter dem Einfluss der Zugstrasse (Beitrag z. poln. Landeskunde), Pettermanns Mitt. Oktober/November 1922.

Müller Wilhelm, Schlesien, ein Heimatbuch, Leipzig 1922.

Literatura obca (*Littérature étrangère*).**Geografja ogólna** (*Géographie générale*).

Alfieri Vittorio, Viaggi, Milano 1922 16° str. 205.

Geografja astron. i geofizyka. (*Géographie astronomique et géophysique*).

Boecklen Karl, Das Erdellipsoid von Hoyfordh-Helmert. Autor sporządza tabelę wartości elipsoidu: Promień równikowy 6,378.388 m (Bessel 6,377.397 m); Obwód równika 40.076.594 m (Bessel 40.070.368 m); Odległość równika od bieguna 2,623.506 m (Bessel 2,623.045 m), vide Geogr. Zeitung 11/12 1922.

Schmidt Ad., Neuere Werte der erdmagnetischen Elemente in Deutschland. Praca podaje średnie wartości pierwiastków magnetyzmu ziemskiego według badań poczynionych w obserwatorium Magnet. Ziemsk. w Potsdamie przy uwzględnieniu obserwacji zebranych w Mikołowie na południe od Katowic odnośnie co do odchylen zachodnich.

Kartografja. (*Cartographie*).

Cortese Emilio Ing., Qualche parola in difesa della carta geologica del messinese, Pisa 1922 str. 13.

Kayser Olaf, Eine neue flächentreue Erdkarte. Teorje projekcji wziął autor z kartografji A. Tissot'a. Półkula ujęta w formie koła — południki jako łuki kół. Projekcja opiera się na dwóch krzyżujących t. j. przecinających się kołach. Środkowe partie mapy są w części spaczone — boczne natomiast wydłużone.

Allmagia Roberto, L'Italia di Giovanni Antonio Magini e la cartografia dell'Italia nei secoli XVI e XVII, Napoli 1922, 4° str. 183.

Hydrografja. (*Hydrographie*).

Ototzky Paul, Grundwasser uod meteorologische Faktoren. Wstęp: Organizacja badań. — Autor dochodzi do następujących

wniosków: 1) Podnoszenie się temperatury wpływa na podniesienie poziomu wody gruntowej. 2) Wzrost ciśnienia barometrycznego wywołuje spadek poziomu w studniach. 3) Opady atmosferyczne wywołują podnoszenie się zwierciadła wody w studniach z powodu zmiany ciśnienia hydrostatycznego. 4) Z wiosną poziom wody w studniach podnosi się.

Klimatologia. (*Climatologie*).

Baur Franz, Die 11-jährige Temperaturperiode in Europa in ihrem Verhältniss zur Sonnenfleckenperiode, Meteorol. Ztschrft. X 1922.

Lévine J., Das Klima von Paris, Meteorol. Ztschrft. X 1922.

König W. Dr., Das Wetter in Deutschland im dritten Vierteljahr 1922. Ogólnie biorąc, stwierdza autor chłodny i wilgotny charakter (czerwiec, sierpień i wrzesień). Pracę kończy tabela ujmująca wyniki obserwacji kilku wybranych miejsc. .

Sacco F., Le condizioni meteoro-idrologiche dell' Era quaternaria e la causa dei Periodi glaciali, Roma 1922.

Biogeografia. (*Biogéographie*).

Emmery C., La distribuzione geographica attuale delle formiche. Tentativo di spiegarne la genesi col soccorso di ipotesi filogenetiche e paleogeografiche, Roma 1922.

Antropogeografia (*Antropogéographie*).

Mertens Emmi, Dialektgeographie. Autorka przyjmuje definicję Hettnera, o chorologicznym charakterze geografii — wskutek czego nie można geografii traktować, jako nauki przyrodniczej. Jej geografia narzeczy powstała drogą badań chorologicznych dialektów. Praca streszcza się w tezie, że posuwanie się języka literackiego jest ruchem nie anty-, a intra- dialektycznym.

Geografia ekonomiczna (*Géographie économique*).

Daszyńska-Golińska, La Chine et la système physiocratique en France, Arct, Warszawa 1922.

Maranelli Carlo, Geografia dei prodotti agricoli: Lezioni di geografia economica generale raccolta dallo studente Sante Casentino, Napoli 1922, 8° str. 80.

Mortensen Hanns, Die natürlichen Grundlagen der litauischen Wirtschaft. Autor wykazuje konieczność stworzenia na Litwie własnej gospodarki. Opierając badania swe na przeglądzie warunków fizycznych dochodzi do wniosku, że przemysł nie ma wielkich widoków — natomiast jedynie intensywna gospodarka rolna może zapewnić rozwój państwa, Geogr. Ztng. XII 1922.

Geografia polityczna (*Géographie politique*).

Dix Artur, Politische Geographie. — Weltpolitisches Handbuch. II. Politische Geographie der Gegenwart, Monachjum 1922, str. 197, 601.

Mapka warstwiczna okolicy Mt. Everest z obozowiskami pomocniczymi 1922.
(Patrz: Zeszyt I, Ekspedycje, str. 13).

Metodologia geograficzna (*Methodologie*).

Fischer Heinrich, Schulerdkunde u. Berufsstatistik. — Autor zwraca uwagę na wciąż jeszcze zbyt małe docenianie ważności nauki geografii w szkole niemieckiej, Geogr. Anz. XII. 22.

Fack, Hermann Itschnert. Monografia omawiająca stanowisko Itschnerta w pedagogiczno-geograficznym piśmiennictwie, Geogr. Anz. XII. 1922.

Reinhard R., Ein Erdkundliches Tabellenwerk als Lehrbuch. Polemizująca rozprawka z Dr. Hilsem — proponującym stosowania obfitszego materiałów statystycznych, Geogr. Anz. XII. 22.

Geografia regionalna (*Géographie régionale*).**Europa środkowa (*Europe centrale*).**

Braun F., Die östlichen Grenzländer Nord-Deutschlands, Bonn u. Leipzig 1921.

Geisler Walther, Die Gutssiedlung und ihre Verbreitung in Norddeutschland, Geogr. Anz. XII. 22. — Dokoła dworów istnieją drobne osady, jako formy przejściowe pomiędzy przysiółkiem a wsią. Te t. zw. osady dworskie traktuje autor jako uwarunkowane małą wartością gleby i młodą kulturą obszaru kolonizacyjnego na wschód od Elby.

Europa północna i wschodnia (*Europe du nord et d'est*).

Canali Camillo, La Finlandja, Milano 1922, 8° str. 16.

Europa południowa (*Europe méridionale*).

Castiglioni Bruno, Osservazioni morfologiche in Val di Fassa, Akad. Umiej. Padwa 1922.

Cornelius Turlani Marta, Considerazioni orogenetiche sul limite alpinodinarico in Pusteria, Akad. Umiej. Padwa 1922.

Cvijić I., La péninsule balcanique, Géographie humaine, Peryż 1918, str. 530. Renc K. Hassersh, Petermanns Mitteilungen XI, 1922.

Deambrosis Delphino, L'Italia tirrenica di settentione e del centro, Torino-Genova 1922, 8° str. 219. (Monografia die Geografia militare).

Gellius, Dalle nevi delle Alpi al fuoco dei Vulcani, Roma 22, 16° str. 43.

Mazzi Giuseppe, Il passo del Furlo, Milano 1922, 16° str. 86.

Paramelli Antonio, La Sardegna, Roma 1922, 8° str. 27.

Paracchi Giuseppe, Grande escursione alpina nazionale all' Etna 14—24 aprile 1922, Milano 1922, 16° str. 6.

Azja (*Asie*).

Bever W. i Berliner Rudolf, Anatolische Reisewege. W czasie podróży przedsięwziętej w r. 1913 celem wyszukania punktów oparcia dla ekspedycji następnie mającej wyruszyć dla przepro-

wadzenia badań nad pomnikami sztuki chrześcijańskiej w Anatolji, zdjęto cały szereg itinerarjów na przestrzeni Niksar — Angora — Afium — Karobissur — Adana — Trapezunt, Petermanns Mitteilungen, Oktober/November 1922.

Lehmann Paul, Morphologisches über die Inlandsee Japans. Morze śródziemne japońskie należy geologicznie do granitowej części wyżyny japońskiej. Autor polemizuje z Yamasaki'm, który wydał mapę ukształtowania podmorskiego w podz. 1:600.000 i wyraził mniemanie, że miednice dna byłyby już wypełnione osadami rzek, gdyby nie silna akcja lodów, Pet. Mitt. Oktober-November 1922.

Australja (*Australie*).

Chapple W. A., Fidji, its problems and resources, Londyn 1922, 188.

Crimshaw, Papua and the Western Pacific, Roy. Colonial Inst. Journal. London, 1922.

Davis W. M., Coral Reefs of the Louisiade Archipelago, N. York 1922.

Davis M. W., Coral Reefs of Tutuila, Samoa, N. York 1922.

Johston St., Australasia and Pacific Islands, Londyn 1922.

Regelsperger G., Pelleray E. et Fromart Guiyesse, L'Océanie Française, Paryż 1922. 160.

Turner, The conquest of New Zealand Alps, Londyn 1922.

Ameryka Północna (*Amérique du Nord*).

Brooks A., Mineral resources of Alaska, U. S. Geol. Survey 714, 1921, 244.

Franklin T., Edina Geographies V: North America, Edinburgh 1922.

Gathorne-Hardy, G. M., The Norse Discoveries of America: The Mineland Sagas, translated and discussed, Oxford 1921.

Gathorne-Hardy G. M., A recent Journey to Northern Labrador, Geogr. Journ. 1922, I. 153—169.

Grover, Lower Mississippi River Basin, U. S. A. Water Supply Paper 477, 1922.

Ridgley D. C., The geography of Illinois, Chicago 1921, 285.

Ameryka Południowa (*Amérique du Sud*).

Brandt B., Kulturgeographie von Brasilien, Stuttgart 1922, str. 112.

Frengnelli Gioacchio, Presentazioni di materiali paleontologici dei sedimenti pampane di Miramar (Rep. Argentina). Pisa 1922.

Muzzio, Gñiana, Milano 1922, 4° str. 19.

Muzzio, Venezuela, Milano 1921, 4° str. 32.

Koegel L., Zur Frage der Urwaldentwicklung in Amazonien, Geogr. Ztschr. 1922, 5/6.

Muzzio C., Mare delle Antille e le sue isole, Medjolan 1922, str. 44.

Muzzio C., Columbia, Medjolan 1922, str. 40.

Schmieder O., Argentinien, Geogr. Ztschr. 1922, 7/8.

Steffen Hans, Einige Ergebnisse der Volkszählung in der Republik Chile von 15. Dezember 1920. — Ilość mieszkańców: 3,754.723; z tego 46.6% ludności miejskiej, 12 miast o liczbie mieszk. ponad 20.000. — W państwie obcych 115763, Geogr. Ztschr. 11/12 1922.

Scinto-Salvo Luigi, Peregrinazioni sud-americane. Parte I, Impressioni e reminescenze di un Viaggio al Paraguay, Catania 1922, 8° str. 20.

Arktyda (*Pays arctignes*).

Frazer R. A., The topographical Work of the Oxford Univ. Expedition to Spitzbergen (1921), Geogr. Journ. 1922, II. 32—36.

Lambert G., Son projet de voyage au pôle, sa mort, Bourg 1922.

Steffanson V., The Arctic as an Air Route of the Future, The Nat. Geogr. Mag. 1922.

Wordie J. M., Jan Mayen Island, Geogr. Journ. 1922, I, 180—195.

Antarktyda (*Pays antarctigne*).

Brennecke W., Die Namensgebung in Antarktien, Pet. Mitt. 1922 (9).

Evans E. R. G. R., South with Scott, Londyn 1921.

Geddie J., The Scott country, Londyn 1922.

Heim Fr., Das Eis der Antarktis und der subantarktischen Meere, Geogr. Ztschr. 1922 (7/8).

Morza (*Les Oceans*).

Balcock W., Legendary Islands of the Atlantic, N. York 1922.

Clerget, L'Union Panatlantique, Paryż 1922.

Tams E., Die seismischen Verhältnisse des europäischen Nordmeeres, Zentralbl. f. Min. Geol. u. Palaontol. 1922 (7).